

Bemærkninger fra en Reise i Jylland*) i April 1870

af

Statsraad N. C. Hofman (Bang).

(Indsendt til det kgl. Landh. Selskab).

Eggen omkring Vejle frembyder som bekendt nogle af de smukkeste Partier i Danmark; jeg vil ikke sige de mest pittoreske, thi disse maa formentlig søges paa Bornholm, men de ere saa yndige og rige paa Afvevling, at jeg aldrig har kunnet glemme dem, skjønt det snart er en Menneſtealder siden jeg sidst saa dem.

Jeg har længtes efter at opriske disse kjære Minder, og, da Jernbanen nu gjør en Reise fra Fyen derhen til en Smaasag, en Dags Reise om man vil, besluttede jeg i April Maaned at tilfredsstille min Længsel, og det saameget hellere som jeg ønskede at besøge Venner og Bekjendte i Eggen ved Vejle og Horsens.

Det var den 4de April, jeg tiltraadte Rejsen. Paa den Tid faaer man et behageligt Indtryk paa hele den sydlige Kyst af Vejle Fjord, hvormed Jernbanen løber parallelt; thi der voxer Kristtornen vild i Mængde, og dens sfinnende grønne Blade tage sig overmaade smukt ud mellem de paa den Aarstid nøgne Træer. De gjøre Modſætningen endnu større, hvor de staa mellem unge Bøge med disses endnu fastsiddende tørre Løv. Vedkommende Gjere have vanskeligt ved at konſervere de grønne

*) Det kgl. Landh. Selskab har tilsendt os denne Rejserebetning og ønsket den optaget i Tidskriftet.

Red.

Buske, de have maattet lyse Fred over dem, siden det i de senere Aar er bleven Mode ved Begravelser at hædre den Afdødes Minde ved at lægge Kranse paa Kisten. De danne en mørk Grund, hvorpaa Blomsterne tage sig godt ud. Bild findes den kun i enkelte Skove paa Jylland's Østkyst og et Par Steder paa Fyen (men mest i de slesvigske Skove). — Ogsaa Lar-Træerne, som findes vildtvogende i en Skov ved Vejlefjord, efterstræbes til Indplantning i Haver, men dette kan lettere forebygges.

Da Jernbanen gaaer langs med begge Kyster af Vejle Fjord, har den Rejsende god Lejlighed til at anstille Sammenligning, og til at glæde sig over den rige Afvejling af Bakker og Dale, Skov og Vand. — Blandt de mange yndige Punkter er Tirskøb upaatvivelig et af dem, hvor man gjerne vilde sætte en Bremse paa Lokomotivet, for at en langsom Fart kunde give længere Tid til at beskue og glæde sig over et saa smukt Landskab.

Ved Ankomsten til Daugaard Station blev jeg efter forudgaaet Aftale hentet af Bogn fra Drumgaard, hvis Ejer, Hr. Lieutenant Chr. Eckardt, jeg i mange Aar har ønsket at besøge.

Det er nok Umagen værd, som man siger, for en Landmand at besøge Drumgaard og dens driftige Ejer.

Gaarden selv ligger lavt imellem temmelig høje Banker paa en Skraaning, saaledes at Afløb ikke fattes. — Det staaer formodentlig i Forbindelse med, at noget af Jorden i Have og Gaardens nærmeste Omgivelser er grovt gruset. — Man seer Virkningen blandt andet af den mosgroede Bark paa de iøvrigt tykstaambe, smukke Rødtorn, der danne Indfjørslen til Drumgaard. De færreste Træer kunne trives i et af Naturen saa daarligt Jordsmån. Det er derfor nok værd at lægge Mærke til, at Akacie-Træer og Snebærbuske ere blandt dem, der have udviklet større Frodighed, end man kunde vente. Dersom Frugttræer skulle lykkes, maa det vist være saadanne, som ej have Bælerod, men hvis Trævlerødder nærmere Overfladen kunne gøres tilgode ved kunstig Hjælp og tilført god Jord. — Det var meget tiltalende den første Morgen at hilses velkommen ikke alene af Bært og Bærtinde, men ogsaa af en stor Mængde Stære og Spurve, der saa at sige dækkede Taget paa Hovedbygningen, — begge Slags Fugle i bedste Forstaaelse og Enighed. Jeg har albrig seet saa mange samlede paa en Plet; men de ere, som meget andet, en Følge af den Omhu, hvormed de fredes, og dette med Rette, thi de høre ganske sikkert til Oldenborernes og andre skabelige Insekters mest afgjorte Fjender.

Det er Skade, at Gaarden er bygget i den ene Ende af Marken, og at den ligger saa lavt mellem de bakkede Marker;

thi derved gjøres Gjødningsens Udkjørsel meget besværlig; ikke saa Straaningene ere saa stejle, at der behøves Forspand af 4 Heste for at trække Vognen med fuldt Læs op ad dem. — Det er derfor en rigtig Forholdsregel, der ofte følges, først med 2 Heste at kjøre Gjødningen ud i Markmøddinger ved Foden af Bakkerne, der at dække — jeg kan gjerne sige tække dem (thi de Markmøddinger, jeg saa f. Ex. til Roer, vare overmaade omhyggelig dækkede), og siden med 2 Heste at kjøre den mere sammenbrændte Gjødning op paa Højderne og deres Sider.

Bakkerne udgjøres for en stor Del af stibt Ler, og have derfor ved Kjørlægning modtaget en væsentlig Forbedring. Desuagtet havde Kløveren der, som vistnok paa de fleste Steder, lidt af Vinteren, idet Frostene havde løftet mange Planter med deres Rødder halvt ud af Jorden.

Det er fornøjeligt, at den Svenske Kløver (som jeg første Gang førte til Fyen og begyndte at dyrke for 30 Aar siden) nu bliver mere almindelig til Blanding mellem den røde og hvide; skjønt den ikke ynder Værfrost, har den taalt Vinteren særdeles godt; hvorefter jeg har hørt, at det italienske Rajgræs er frosset bort paa mange Steder. Ogsaa en Del af de hvide Hvedearter have lidt en Del af den sidste Vinters Værfrost. Mange bruge derfor en Blanding af brun og hvid Hvede, og dette kan have noget for sig til Bagernes Behov, men ikke til god Handelsvare til Export.

Det er et Held for Hr. Eckardt, at der oppe i den Bakke, ved Foden af hvilken Drumgaard ligger, findes to stedse rindende gode Kilder. De have tidligere været forenede, men ere nu blebne søndrede, saa at den ene, hvis Vand er 6 $\frac{1}{2}$ à 7 Grader varmt, bruges til rindende Vand i Mælkestuen og øvrige Fornødenheder paa Gaarden, medens den anden bruges til Springvand og Vanding af Hestene m. m.

En ny Mælkestue er under Bygning til Benyttelse af den nye Aftjølingsmethode. — Men førend jeg omtaler denne, bør jeg først nævne, hvad der var færdigt og i Orden, og som synes at fortjene Omtale til Efterligning.

Blandt Udbusene er en Kornlade med lave Mure og Buestag, hvor det Træ, der erstatter Spærene i almindelige Lader, bestaaer af Bræder eller Planter, 3 og 3 i Forbinding, som, staaende paa Kant, ere i Stand til at modstaa et meget stort Tryk. — Der er næsten ingen Bjælker tværs over Huset, hvorpaa Kornet kan hænges sig, og Kubikindholdet er meget stort, saa at Laden rummer ualmindelig meget. Lyset kommer ned gjennem Rygningsvinduer. Grunden, som skal bære Trykket af dette store Tag, maa være og er meget solid. Tækningen er

det dyreste og forholdsvis vanskeligste. Bueladen har kostet i et og alt omtrent 5 Rd. for hvert Læs Korn, den rummer. — Om Nogen nu vilde tætte fra Ryt, troer jeg, at der ikke var noget i Vejen for at tætte med Spaan, hvis Billighed og hensigtsmæssige Anvendelse mere og mere anbefaler det ogsaa i Danmark.

Nedenfor Bueladen og ved Siden af den almindelige Tærskelade med en 4 Hestes Maffine (19 Aar gammel) findes Kostalden, af hvis Indretning jeg troer at burde henlede Opmærksomheden paa et og andet. — Stalden er saa bred, at Køerne kunne staa paa langs med to bekvemme Fodergange, der ere anbragte mellem Muren og Køernes Hoveder, og alligevel er der magelig bred Gang bag ved Kvæget, mellem begge Grebninger. Alle 3 Gange ere lagte med haardbrændte Gulvsten fra Bygholm, saa haarde at end ikke Stinnerne af den jernbeslagne Hjulbør have kunnet i 7 Aar udøve kjendeligt Slid paa noget Sted. I Bunden af hver Grebning er anbragt Sten, som, dersom jeg havde kjendt dem, den Gang Hofmangsgaves Kostald blev bygget, vilde have sparet mig megen forgjæves Ulejlighed og Bekostning. Den er beregnet paa at afhjælpe et Onde, man saa ofte hører klage over, at nemlig Urinen fra de danske Ladegaarde ikke kommer til at gjøre den Rytte, den kunde og burde gjøre. Til dette Djemed ligger der i hver Grebning ved Drumgaard en Råd haardbrændte Sten ogsaa fra Bygholm, hule i Midten og med en Aabning foroven (se Fig. 1). — Naar den ene lægges nøjagtigt ved Siden af den anden og samles med Portlands Cement, danne de et fortløbende hult Rør med en aaben Sprække, Hals eller smal Trakt foroven*).

Fig. 1.

Igjennem denne vil, naar Stalden tages i Brug, den overflødige Urin løbe ned, d. v. s. al den Urin, der ikke indtages eller optages af Strøelsen. Men tilligemed Urinen vil der stedse følge en hel Del mindre faste Extremitter, og det desto flere, jo stærkere der fodres med Kør og andet saftigt Foder. Derfor gjøres det Røgteren til Pligt hver Dag at rense Røret ved Hjælp af den Straber, som Fig. 2 forestiller (seet forfra og fra Siden). Røgteren sætter den ned fra Siden, hvor den tynde Plade let gaaer til Bunds, medens Skafet holdes i Vejret. Skafet holdes saaledes, at Hovedet eller Pladen af Straberen fylder baade Røret og det meste af Halsen; Pladen

*) I en ny Stald, som er under Bygning ved Einsbølsborg, laeder Grev Petersborff Sten til lignende Afsløb støbe af Beton.

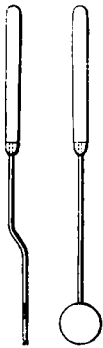

Fig. 2.

kan da skyde den vellingagtige Urin foran sig hen til en Brønd, der er muret midt imellem Staldens to Udgange. Denne Brønd tager saaledes imod Urinen og leder den gennem Afløbsrender til en større Brønd i Gaarden, der er saaledes anlagt, at intet Vand fra Gaarden, endfige fra Tagene, kan faa Udgang dertil. — Ved Vejlighed løstes Urinen op fra Brønden ved Hjælp af et Paternoster-Værk, for at fjøres ud paa Marken. — Dette anseer jeg for en Sag af praktisk Betydning; thi Erfaring viser ved de fleste Gaarde, hvormegen Urin der i Almindelighed dels løber bort, dels paa anden Maade gaaer til Spilde, fordi den bliver udspædt med Vand, og derved saa fortyndet, at det ej lønner Umagen at fjøre den ud. Her derimod faaes den i koncentreret Form endogsaa blandet med tynde Ekstrementer, en saa kraftig Gjødning, at den fuldtvæl betaler Transportomkostningerne. Loftet i Stalden er lagt af Bræder, der, for bedre at konserveres, ere oversfrøgne med kogt Oliefernis (uden Farve). — Tæt under Loftet ere lange Laager anbragte, men ikke høje. De bidrage til god Luftveksel i Stalden uden at Røerne lide af Træk.

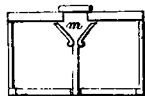
Med det Samme her er tale om Bygningerne, vil jeg nævne, at Hestestalden er indrettet paa gammeldags Vis, som efter min Formening ogsaa burde være Nymodens, paa lignende Maade som for Røerne, forsaavidt som der er Fødergang foran Hovedet paa Hestene — imellem disse og Udmuren. — Krybberne ere anbragte i sædvanlig Højde med Søjæl under Krybberne, saa at Hestene kan æde sit Foder ogsaa i liggende Stilling. Denne Gang foran Hovederne har efter min Formening det store Fortrin, at Hesten faaer friskere og sundere Luft, naar den aander ud i den for Munden aabne Gang, end naar dens Aande strax støder imod den kolde Mur, eller, selv om denne er afklædt med Bræder, dog samler Kulstyre i den Atmosfære, hvorfra Hesten paany henter sit Aandedræt. — Jeg har oftere hørt den Indvending „at Staldkarlen blev magelig, naar han kunde gaa foran Munden paa Hestene og der lægge Foderet for dem, og at Hestene bleve mindre taalige, naar de ej vænnedes til at Staldkarlen gif op til hver især med dens Foder.“ Der kan tilvisse være noget Berettiget i den Forbring, at Foderet bæres op bagfra til hver Hest især, men dette hindres paa ingen Maade ved den Indretning, som fjerner Krybberne fra Bæggen og fordrer Aabning over Krybberne.

Ogsaa i Svinestien vare Indretninger, som jeg fandt hen-

figtsmæssige og økonomiske. Hr. E. har anbragt kasserede Jernbaneffinner i Stebet for Bjælker, og over dem muret flade Hvælvinger ligeledes af Sten fra Bygholm. c er Jernbaneffinnen, d et Stykke af Hvælvingen, b viser Stenen ovenfra; to Huller gennem hver bidrage til fuldstændigere Brænding og til at gjøre Materialet lettere. Fals og Kant ere vel ej absolut nødvendige, men bidrage dog til fastere Sammenhold, dersom Murmæsteren en Gang skulde passe mindre godt paa og s. Ex. tage Stabelonen for tidlig bort under en Hvælving. Da Bjælkerne ere af trukket Jern, altsaa meget stive, og Hovederne stærkt befæste i begge Ender, kommer Husets Gavle ikke til at lide saa stort et Tryk, som hvor Bjælkerne ere af Træ, der snarere give en Smule efter. Tidligere Erfaringer have viist, hvorledes Hvælvingerne da kunne styrte ned.

Trugene ere af et Materiale, som ej opløses af Valeshren, nemlig af saltglaceret Stentøj fra Niemann & Biesen i Flensborg; paa den udvendige Side mod Gangen ere de forsynede med faste Jernstænger, saa vidt imellem hver, at Føden dog kan hældes ned i Truget, og saa nær ned over Truget, at Svinene ej kunne træde op og gjøre Føden uren.

Endnu en Indretning maa jeg nævne som efterlignelsesværdig. Til hver to Afdelinger var paa Bagmuren anbragt en større Laage, som slutter godt. Denne danner Indgangen til et lille trekantet Rum, som paa hver af de 2 andre Sider har en Laage ind til hver Afdeling af Svin; man kan altsaa aabne for hver især. Man kan ved at aabne den yderste Laage, men lade de 2 inderste blive lukkede, give frisk Luft udenfra, og om Vinteren, naar alle tre Laager ere lukkede, fylde den lille Trekant (m) med Halm til Udelukkelse af Kulden. Fremstaaende Sten paa Kant omkring det noget ophøjede Leje holde godt paa Strøelsen. Endelig er der ved Urinkanalen, som gaaer gennem to tilstødende Afdelinger, sørget godt for Afløb. Urinen samles i en stor muret Kumme, hvorfra den pumpes op og fjøres bort.

Medens jeg er ved at omtale Bygningen, bør det nævnes, at Hr. E. er i Færd med en Tilbygning til Mejeriet, hvor baade Mælkestuen skal indrettes til Koldvandsmetoden, og Dampmaskine indrettes til at drive baade Rjærne, Tærsteværk, Hækkemaskine, Grubbeværk, Rundsav m. m. Saavidt jeg kunde skjønne af Tegningen, vil det blive indrettet meget henfigtsmæssigt.

Men var Kofstalden god, saa var dens Indhold dog endnu bedre. Grundlaget for Race og Axl var Haberslev Køer, fra Egnen mellem Haberslev, Aabenraa og Løgumkloster; og megen Nytte erklærede Ejeren at have havt af Tyre fra Kmrd. Andersen paa Gunderslevholm. Den største Del af Besætningen er nu af eget Tillæg og har opnaaet en Egalitet, som særdeles tiltaler Djet, og som er dobbelt glædelig, naar man erfarer den store Mængde Mælk, hvormed de betale det rigelige Foder. Kalvene vare smukke og ville upaatvivlelig udvikle sig godt, naar de slippes paa Græs; thi dertil findes en fortræffelig Indhegning tæt udenfor Gaarden, hvor der ved Foden af og paa den nordlige Side af en Bante er Løvskov nok til Stygge, kraftigt Græs og en kunstig Sø med stadigt Vandløb gennem (hvorfor der ogsaa kan holdes mange Fisk i den, og deriblandt Foreller). Af den Kvægbesætning, jeg nu saa paa Drumgaard, var der nogle Stykker, som fededes, og som omtrent vare færdige til det engelske Marked; det var store, glinsende Kreaturer, besatte med Fedtpuder, som ikke ville gjøre den danske Producent til Skamme. 5 Stkr. ere senere solgte i London for 178 Rd. pr. Stk. Netto. Under saadanne lokale Forhold som ved Drumgaard (og ligende findes paa en stor Del af Jyllands Østkyst) kan jeg godt forstaa Anglerracens Betydning og Hensigtsmæssighed saavel ren som blandet; thi baade er den jydsk Jord mere tilbøjelig til Græs end paa Nerne, og for det andet har Kvæget mellem Skove og store Bakker mere Læ, saa at det tynde Skind lider mindre af Regn og Blæst end i de skovløse Sletter paa Nerne. Disses Agerjord giver i Almindelighed flere Fold Korn, men mindre Græs. Paa mange Gaarde spares der ikke paa Kjernefodring, men denne bliver dyr, dersom Køerne ikke om Sommeren saa Græs nok for Landen, og især om de ved mindre godt Hulb og slappet Fordøjelse komme ind paa Stald om Efteraaret. Under slige Forhold, o: paa magrere Græs og aabne Sletter, troer jeg, Landmanden bør holde sig til Køer af en Race med tykkere Hud, som gjør den mere haardsør. Lange Haar, naar de kun ere bløde, lade sig godt ferene med den Egenstabs at give megen Mælk af Foderet, og kan ogsaa findes paa Individer, der ere let modtagelige for Fedme.

Vare Køerne egale, vidnende om en og samme Race, saa kan det samme ikke siges om Svinene. Men jeg maatte give Hr. E. Ret i, at dette i økonomisk Henseende ikke en Gang er saa ønskeligt; thi Egalitet kan ej opnaaes, med mindre man holder sig til een Race, eller om Blodet blandes, at dette da skeer saaledes, at nyt Handyr vedvarende bruges af konstant Race og af den samme, som man en Gang har valgt til Krydsningen.

Men der er intet af vore Husdyr, der saa let som Svinene udarter ved Indavl, eller blot ved Slægtskab mellem begge Røn. Ikke alene blive Mødrene ofte golde, men Grisene blive vantrevne og sygelige. Denne Jagttagelse har jeg hørt fra saa mange Sider, at jeg maa antage det for en Erfaringsfættning, som man bør tage sig til Winde. Alligevel kan den gamle Regel ogsaa gjælde her; „tag ren Race til Avl, men blandet til Brug især til Fedning*)." Thi om Rogen vil gjøre sig en Indtægt af at sælge Orner, saa maa han passe at have dem af ens Præg d. v. s. af konstant og ublandt Race, og dette kan lade sig gjøre, naar der blot sørges for at Slægtskabet undgaaes.

Ved Svinenes Opdræt benyttes paa Drumgaard en Fremgangsmaade, som jeg troer er grundet paa et rigtigt Princip. Hverken Grise eller unge Svin blive satte op til Fedning, førend de have gaaet et Par Maaneder paa Møddingen, der ligger tørt i den store indhegnede brolagte Gaard. Bevægelse og den friske Luft bidrage til at give sunde Lunger i et kraftigt Bryst, og sunde Lunger maa nødvendigvis være ønskelige til en stærk Fordøjelse og Foderets Benyttelse, hvad enten Dyret skal leve eller dø, d. v. s. fodres eller fedes.

Det kan bemærkes, at Drumgaard formodentlig er det første Sted i Jylland, hvor Jordens Korklægning blev anvendt, nemlig 1852.

Til Drumgaard hører god Skov og udmærket Egn. Af Træernes Væxt kan man slutte sig til Undergrundens gode Beskaffenhed, som, hvor denne er kalkholdig og ikke besværet af staaende Vand, giver glatte Stammer. Behandlede efter rigtige Principer, stillede lyst nok og ej udsatte for meget for Blæst, afgive de ønskeligt Læ for Eggen, og naar Tiden til Hugst er ude, give de fortræffelig baade Savtræ og Ved.

Engene ere af naturlig god Beskaffenhed. Tørv og Muld have lejret sig ved Siden af et lille Vandløb mellem Højden paa begge Sider. En mindre Eng, som ligger nedenfor Gaarden, overrisles af rindende Vand, som, idet det løber forbi, optager Spildevand fra Gaarden og Landskhyen Drum.

De Enge, som ligge længere borte, ere alle indrettede efter den petersenske Vandingsmethode, hvormed en øvet Engmæster fra Slesvig har været behjælpelig. Der anvendtes nu en ny Slags Ventil, som slutte bedre end de først brugte, og det inter-

*) Englænderne holde Southdownracen ren og Dishley ligeledes, men de Mestiser, som blive Produkt af begge disse uensartede Racer, ansees for bedre til Fedning end nogen af de rene Racer.

esferebe mig i høj Grad at prøve disses Virkning. Naar jeg lukkede en af dem, varede det kun faa Minutter, inden Vandet steg op til Overfladen, saa at det kunde benyttes til ny Overrisling. Det var første Gang, jeg saa denne Engenes Grundforbedring, som, hvor der er baade Tillsøb og Afsløb nok, maa være udmærket. Beføstningen synes stor ved Drumgaard, omtr. 100 Rd. pr. Td. Land; men et Læs Hø mere af god Beskaffenhed giver allerede høj Rente af Anlægskapitalen, og Engenes Natur forandres ved den omtalte Operation i den Grad, at den i gunstige Aar kan give 5—6 Læs eller 2—3 Læs mere pr. Td. Land, og stedse bedre Græs end forud.

Hr. E. var, da jeg kom, bleven anmodet om at overvære Afgangsexamen ved Daugaards Institut, som ligger i samme Kommune. Institutets Forstander, Hr. Krarup, var saa venlig ogsaa at indbyde mig til denne Fest, og det var mig af stor Interesse baade for den gode Sags Skyld, og fordi jeg ved den Lejlighed traf baade de ærede Herrer af Tilsynskomiteen, Skolens Lærere, flere Elever, som vare mig personlig bekendte, og en Del Fremmede. Jeg kjender for lidt til Institutet til at kunne udtale mig derom. Det er flyttet for saa kort Tid siden til Daugaard, at meget endnu maa betragtes som midlertidigt. Examen var Hovedsagen, og alt hvad jeg saa og hørte ved denne Lejlighed, vidnede om, at Lærerne havde vidst at bibringe Eleverne klare Begreber og, saa vidt man kunde skjønne, Interesse hver for sine Fag. Dette er ogsaa Hovedsagen; thi i 2 Vintersemestre (om Sommeren syhselsættes Eleverne den halve Tid i det Praktiske) kan der ej bibringes de unge Menneſker mange positive Kundskaber. Naar de lære at tænke o: at ordne Tankerne saaledes, at den ene uden Spring bygges sundt og sikkert paa den anden, saa vil hver Yngling, som har nogenlunde gode naturlige Evner, og hos hvem Lysten er bleven vaakt til at lære noget, selv kunne arbejde sig videre frem og vistnok ofte i Livet faa Lejlighed til at glæde sig over den Grundvold, der blev lagt under en dygtig Lærers Vejledning ved Daugaards Landbrugsinstitut. Det gaar der som ved alle Stoler, at jo flere Elever, desto mindre kan Læreren beskæftige sig med hver enkelt af dem; men Talrigheden har endnu en anden Side, som medfører et søleligt Savn, og det er Deltagelse i Familienlivet. Et stort Gode ved Landbrugsinstituter paa Landet er: 1) Elevernes Samliv med Lærerne ogsaa udenfor Undervisningstimerne. 2) Deres indbyrdes Samliv, Udveksling af Tanker og Bemærkninger om Dagens Dont. Men det ligger i Sagens Natur, at det egentlige Familienliv vilde forstyrres i den giste Lærers Kreds, naar denne ogsaa udenfor Maaltiderne skulde

aabnes for en talrig Kreds af unge Mennesker. Jeg kjender af Erfaring, at Samlingstimerne ved Middags- og Aftensbordet ikke egne sig til almindelig Samtale og Underholdning. Eleven har sin anviste Plads, stadig de samme Naboer ved Bordet, og, naar Maaltidet er endt, og Samtalen med Lærerne kan blive mere almindelig, maa hver gaa til sit.

Ved det Afskedsbilde, som Hr. Krarup efter afholdt Examen gav for Institutet, og hvortil ogsaa jeg havde den Ære at blive inddudt, gjorde den agtede Forstander til Slutning opmærksom paa, at det var 1845, han (dengang under hans Onkel) begyndte sin Virksomhed som Lærer i Landøkonomi; dette var nu 25 Aar siden, i hvilken Aarrække hans Bestræbelser naaet vare gaaede ud paa at undervise og vejlede unge Landmænd. Dette skal her nævnes, ikke fordi jeg overhovedet sætter Pris paa at fejre 25aarigt Jubilæum, men fordi Hr. Krarups Virksomhed, efter min Mening, har haft stor og gavnlig Indflydelse paa den Samfundsklassens Uddannelse, hvortil jeg selv hører, og paa hvilken vort kjære Fødelands Velfærd saa væsentlig beroer. Noget vil maatte indvende, at Hr. Krarup ikke har gjort det alene for Sagens Skyld, men ogsaa for hans pekuniære Fordel. Men Den, som kjender, hvor trættende og sløvende en vedvarende Lærervirksomhed er, og især maa være for den Mand, der, som Hr. Krarup, ikke har det bedste Hælbred, men jævnlig er lidende, han maa erkjende, at der skal mange Penge til for at betale baade Offer af Tid, Kræfter og No i den daglige Dont, som ofte forstyrres. Men en saadan Erstatning har Hr. Krarup vistnok næppe kunnet have. Lønnen for sin Virksomhed maa han mest søge i Bevidstheden om den Nytte, han gjør i sin Kreds til Landvæsenets Fremme. Denne Anerkjendelse er jeg vis paa at kunne udtale i Manges Navn, naar jeg dertil knytter det Ønske, at han længe maa fortsætte Institutet ved Daugaard, ikke maa blive træt af som hidtil at ofre det sine Kræfter, og at det fremdeles maa lykkes ham at finde Lærere, der med Lyst og Duelighed forstaa at understøtte hans Virksomhed.

Medens Lærere og Censorer raadsløge om de Karakterer, som kunde tilkomme Eleverne, benyttede jeg Tiden til Samtale med adskillige af de tilstedeværende Hospiterende, blandt hvilke var en Skolelærer, en fordreven Slesviger, som gav en Del Oplysninger om en Indretning, der i sin Tid var temmelig almindelig i Slesvig, og hvis Udbredelse vistnok vilde være meget ønskelig ogsaa i Danmark, nemlig Haandgjerningskoler for Bønderbørn. Han havde selv haft en saadan, i hvilken hans Kone gav Undervisning i Syning, Strikning, m. m. til 30 unge

Piger, af hvilke Gaardmændsdøttrene hver betalte 9 R for et Kursus, medens Skoleraad og enkelte private Mænd betalte 1 Rd. for hver uformuende Husmandsdatter.

Der vare flere forstandige Bønder tilstede, som yttrede deres berettigede Glæde over den Lejlighed, deres Sønner havde til ved Daugaards Institut at indhente nyttige Kundskaber; men En af dem bemærkede ganske rigtigt, at de vilde have endnu større Udbytte af et saadant Kursus, dersom de kom bedre forberedte dertil. Paa denne Omstændighed grundede han det Ønske, at det maatte paalægges samtlige Skolelærere i Extratimer, at give Gaardmandsønner Undervisning i saadanne Fag, som Husmændenes Børn, der ere mere henviste til legemlige Arbejder, næppe kunde faa Tid til og heller ikke have faa meget nødigt. Jeg indvendte, at paa den Tid, Skolelærernes Lønning blev bestemt, stode Husmændenes Raar ikke synderlig under Gaardmændenes, men nu derimod havde Tiderne forandret sig, og Gaardmændenes Raar vare nu saa gode, at de burde kunne enten betale Skolelæreren for Extraundervisning eller slaa sig flere sammen, for at holde særskilt Lærer til deres Børn. Der udtaltes dertil den Formening, at Lærdom ikke var lig en anden Vare, der betaltes efter Maal og Vægt, og det var en Pligt for Skolelæreren som Embedsmand at give saa stort Maal som muligt for den Betaling, han fik. Denne Anskuelse søgte jeg at imødegaa med den Sætning, at Menneftet ikke sætter Pris paa det, han ikke betaler, og at betalt Kundskab vilde stattes højere end den, man fik for Intet. Jeg kunde med Rette have tilføjet, at dersom Folkethingets Mænd kunde regne rigtigt s. Ex. beregne de Kapitaler en Student maa anvende for at faa sin Embedsexamen, saa vilde de sætte mere Pris paa hans Kundskaber, og ikke misunde ham den tarvelige Løn, han nu faaer, baade som Vederlag for sit Arbejde og til Rente samt Afdrag paa de tidligere udlagte Penge. Forresten udtalte man sig med megen Anerkjendelse om de paa mange Steder i Landet oprettede Bondehøjskoler. Jeg erindrer ikke, om det var ved denne Lejlighed, men en Gang paa mine Rejser, kom jeg til at tale med Bønder om den tvungne Undervisning og de saakaldte Friskoler. Vedkommende gav den første afgjort Fortrin og anførte, som Exempel paa hvor farlige Friskolerne kunde være, et Forhold, han kjendte, hvor en Gaardmand fæstede et Fattigmands-Barn til at vogte Kreaturer med det udtryffelige Forlangende, at samme skulde besøge Friskolen, hvoraf Følgen da blev, at Barnet slet ikke kom i Skole. Det vilde navnlig blive de fattige Børn, hvis Undervisning kom til at lide, dersom alle Skole-multer faldt bort.

I Nærheden af Horsens besøgte jeg den bekjendte dygtige Handelsgartner Bøgh, hvis Have, der ligger lidt udenfor Byen, har et Omfang af 12 Tdr. Land, som paa ganske lidt nær er kulegravet. Den ellers saa slittige og arbejdsomme Ejer var desværre sengeliggende, hvorfor en af Arbejderne maatte føre mig omkring. Haven er dreven i mangesidig Retning, og der savnedes hverken Mæsker af Zirbuste eller Frugttræer. Haven har Falb imod Syd, med noget Læ imod Nord og Vest, dog ikke anderledes end at Træerne blive hårde til bedre at taale Klimaet ogsaa paa andre Steder i Jylland, og dette er vistnok en af Grundene til den store Af sætning, hvormed Hr. Bøgh seer sine Bestræbelser til Frugttrækulturens Fremme belønnet. Træerne vare lavstammede, og en Mængde af dem vare Dværgtræer, men jeg fandt dem ingen Steder hverken formede eller beskaarne, end sige med sammenpodede Grene. Hr. Bøghs vigtigste Handel er efter hans egen Erklæring Græsfrø, forffreven dels fra Hamborg, dels og især fra Skotland; men intet fra Sjørring Søbund; jeg henlede hans Opmærksomhed paa, at store Mæsker udmærket Frø aarlig høstes paa Sjørring Søbund baade af Engrævehale og almindeligt Kapgræs, og at meget deraf forsendes til Hamborg, og at det er mere end rimeligt, at danske Handelsgartnere, naar de tage disse Græsforter fra Hamborg, kjøbe deres egne danske Frøsorter paa anden Haand.

Mit næste Besøg gjaldt Bøgermester Johannes Friis til Lillerup, i hvem jeg havde den Glæde at se baade en Ven og en dygtig Landmand. Skjønt Gaarden ifkun hører til de middelstore, har Ejeren skabt en baade beagelig og vistnok lønnende Virksomhed, saavel ude i Mark, som inde i Mejeri og Husholdning. Gaardens bakkede Jorder ere alle fuldstændig rørlagte, og Mejeriet hører som bekjendt til de fortrinligste i Landet, i det mindste hvad angaaer Mælksens Anvendelse til Ost og Smør; jeg behøver blot at henvise til de paa Philipsens Forlag 1870 trykte „Opregnelsesbøger til Mejeribrug, udarbejdede af J. Friis og Th. Segelcke“, med Rubrikker dels for den ny-malkede Mælks Mængde og Benyttelse, dels om Flødens Syring og Kjøring, og endelig om den stummede Mælks Mængde og Benyttelse. Disse saa udmærket velordnede Opregnelser ville fremdeles forsøge den Mængde af Forsøg og Resultater, som hidtil væsentlig have bidraget til at have Mælkerivæsenet i Danmark. Mælkefælderen kunde i de Dage, jeg var ved Lillerup, ikke være i den rigtige Skik, som Ejeren ønskede, thi den var som paa Drumgaard under Ombygning, for at indrettes til Koldvandsmethoden. Den rigelige Tilstrømning af Vand fra den nærliggende Kilde er en stor Herlighed; men derhos agter Hr.

Friis alligevel at anvende Is ved Siden af Vandet for at kunne nedbringe Temperaturen fra 7—8° til 4° Reaumur; og ligesom Lillerup hidtil har været en sand Forsøgsstation til Mælkerivåsenets Fremme, er jeg ogsaa vis paa, at den Nøjagtighed, hvormed Forsøgene fortsættes, fremdeles vil give os vigtige Resultater i Henseende til den Temperatur, der vil være den mest økonomiske og derfor mest praktisk at anvende. Den nye Methode fordrer kun halv saa stor Plads i Mælkestuen som den gamle; derfor var Hr. Friis betænkt paa at anvende den anden Halvpart eller dog en stor Del af den til 2—3 Iskabe, som efter svenskt Exempel ikkun fyldes een eller to Gange om Ugen fra Iskælberen. Is bliver nemlig en dyr Vare i Danmark, naar man, for at være sikker paa den, skal fylde sin Kjelder eller Beholder for 2 Aar, og det, som meget bidrager til at smelte Isen om Sommeren, er den varme Luftstrøm, som uundgaaelig kommer ind, hver Gang Is skal tages ud. Det er derfor af stor Vigtighed, saa sjældent som muligt at aabne Døren eller rettere sagt Dørene (da der i det mindste bør være to indenfor hinanden), og dette kan ske, naar en større Mængde Is tages ud paa een Gang og fyldes i Skabene, hvorfra igjen det daglige Behov tages ud, efterhaanden som det skal bruges. Det er hidtil ikkun konstateret af Erfaring, at Koldvandsmethoden har store Fordele i de varme Sommermaaneder; men det er ikke umuligt, at den gamle holsteniske Fremgangsmaade, at helde Mælken op i vide Bøtter, hvor en stor Overflade udsættes for Luften, vil vise sig at være fordelagtigst i de kjøligere Aarstider.

Hr. Friis har gjort mange nøjagtige Forsøg med Smørfarve; han finder, at den kan have stor Indflydelse paa Smørets Smag, og er i det Hele taget kommet til meget vigtige Resultater.

Befætningen af Køer ved Lillerup fandt jeg i udmærket Stand; der var ikke den Ensartethed i Flokken som paa Drumgaard, men for det første har Lillerup ikke længe nok været i den nuværende Eiers Haand, til at han har kunnet skabe sig noget konstant, og for det andet har han ved Aalen sat sig et Maal, som jeg tidligere har berørt og anseer for overmaade vigtigt, navnlig paa saadanne Steder, hvor Kvæget er udsat for Blæst og raa Kulde. For Hr. Friis er det ikke nok, at en Ko i hans Befætning giver megen Mælk i nogle saa Aar, men den skal vedblive at give megen Mælk i mange Aar, kunne opnaa en høj Alder og være saa lidt som mulig udsat for Sygdomme; og hertil bidrager væsentlig en tyk Hud, som kan beskytte de indre Dele mod Regn og Kulde; derfor behøver den

ikke at sidde fast paa Rjødets, men kan godt være løs, kun maa den ikke være tynd. Til dette Djemed krydser Hr. Friis sin Stamme, der væsentlig er bygget paa Angler Blod, med engelske Tyre, og det er allerede lykkedes ham at give Huden kjendeligere Styrke. Endstjønt der vistnok kan siges en Del imod at krydse en saa konstant Race, som den engelske, og endstjønt et godt Resultat maasse kunde opnaaes sikkrere, men ogsaa krævede lang Tid, ved at udvælge af de mest tykhudede af Anglerne selv, saa viser dog Exempler fra England, at Krydsning af to hver for sig konstante Racer i en dygtig og opmærksom Landmands Haand kan lede til udmærkede Resultater; derfor har jeg godt Haab om de Forsøg, der i denne Retning nu gjøres paa Villerup. Kalve og Kvier vare udmærket smukke. Dette skal her vist ikke ansøres som Forsvar for den førnævnte Krydsning — (thi som bekjendt ere de første Generationer, der falde efter denne Fremgangsmaade, næsten altid mere tilfredsstillende end senere „Ud-
artning“ eller rettere „Tilbageflag“), men jeg kan ikke undlade at nævne, at man seer dem med stor Fornøjelse.

Det er et Spørgsmaal, hvorvidt det er rigtigt, selv om Køerne kunne vandes inde, ikke at slippe dem løs og ud en Gang imellem for at røre Venene, men at lade dem, som saa ofte skeer, hele Vinteren staa bundne, indtil de om Foraaret paa een Gang slippes ud af varme Stalde i den kjølige Luft. For mig synes Tyffernes Fremgangsmaade, ved hvilken Køerne i det mindste flere Gange om Maanedens slippes løse og vænnes til Luften, at være naturligere, end naar en brat Overgang finder Sted om Foraaret fra en trækfri Stald med 15 a 16° Varme, til en Græsmark, hvor man ikke altid kan beskytte dem imod Regn og aftjølende Blæst, og hvor Varmen kan gaa ned til 3 à 4°; jeg troer, at en saadan pludselig Overgang er den første Grund til mangen en Sygdom i vore Købesætninger, og navnlig hos de Dyr, der have en tynd Hud. Det interesserede mig derfor, at der ved Villerup ligesom ved Drumgaard var sørget for Luftveksel i Stalden tæt under Loftet, saa at Staldens Temperatur ikke kan stige for højt, ligesom ogsaa at høre, at Hr. Friis ikke er utilbøjelig til at skaffe sig en indhegnet Plads under Tag i Nærheden af Stalden, hvor Køerne — en Afdeling ad Gangen — kunne slippes løse, fordi det efter hans Erfaring har altfor skadelig Virkning paa Mælkeafføringen, naar Køerne om Vinteren komme fra Stalden ud i daarlige Vejr.

Svinene vare smukke, og der blev stadig holdt Orne til dem af rent Vertshire Blod.

Af Redskaber interesserede det mig at se den svenske Harve udbredt overalt; som oftest var Afstanden mellem Træpunktet

og Lyngdepunktet kort, hvorved Harven blev mere bevægelig, og Virkningen paa Klumperne og til Fremskaffelse af Muld blev derfor større. Den i Thyland brugte svenske Harve ligner altsaa mere den oprindelige Konstruktion end den svenske Harve, man i Almindelighed finder paa Værne, thi denne er langagtig, hvilket vistnok giver Redstabet en stabigere Gang, men tillige mindre Virkning. Næsten alt Korn saaes med den ogsaa i Thyland saakaldte Allerupske Saamaskine*), som man er tilfreds med, saa længe der kun forlanges Bredsaaning. Bredsaaningsmaskinen vil dog næppe ret længe tilfredsstille vore fremadstridende Landmænds Fordringer; den vil sikkert blive afløst af en Radsaaningsmaskine. Dette Spørgsmaal blev paa en interessant Naade drøftet ved sidste Landmandsforsamling i Kjøbenhavn, og, naar det da blev opstillet som en Fordring for Radsaaning, at Landmændene skulde kunne behandle deres Jord saaledes, at den blev lig med et Havebed, da ville vist Mange af dem svare: „det haade kunne og ville vi, naar det kgl. Landhusholdnings-selskab ved Forsøg med de bedste hidtil kjendte Radsaaningsmaskiner vil arbejde hen til at afgjøre, hvilken Indretning der maatte være den mest praktiske, og gøre Landmændene bekendte med, hvor en saadan Maskine kan saaes baade billig og stærk.“ Naar dette kan opnaaes, (og der er som bekendt allerede Bønder i det Slesvigske, som bruge Radsaaningsmaskiner), saa er jeg overbevist om, at Radsaaning ligesaa hurtig vil afløse Bredsaaning med Maskine, som denne har fortrængt Saaning med Haand.

I Modsætning til Haven ved Drumgaard bestod Jorden i Villerup Have af saa stiv Ler, at denne virkelig frembød Vanskeligheder; endog saa gamle Frugttræer vilde ikke trives i den, og derved er næppe noget at gøre, fordi Pælerødderne gaa ned i en Undergrund, som ikke kan forbedres. Under saadanne lokale Forhold troer jeg, Dvergtræer ville være paa deres Plads — (Pærerne podede paa Kvæde- og Æblerne paa Paradis-Stammer), just fordi disse ikke have synderlig Pælerod, men derimod sende et fuldt Bæv af Trævlerødder ud i den øverste Jordskorpe, som lettere kan forbedres ved Hjælp af Kompost og udbrændt Gjødning. Det er et Gode, at denne Slags Træer nu er let

*) Maskinen burde i Grunden have Navn, ikke efter Allerup, men efter Hans Hansen i Lumbj, der paa min Opfordring konstruerede den første Model; og det lykkedes saa godt, at Allerup strax optog Ideen og skabte Kapsler m. m. af Zern, i Stedet for at de oprindeligt vare af Træ. Fra først af gav jeg Maskinen Navnet: „Den Fyenske.“

tilgængelig hos Handelsgartnerne i Danmark; og Hr. Friis var ogsaa bestemt paa at gjøre et Forsøg med dem; men da de, for at svare til deres Bestemmelse, Frugtbarhed, fordre en særskilt Behandling, enedes vi let om, at Lillerups dygtige Gartner skulde komme til Hofmanskave, for i dennes Have baade at se Virkning af de Behandlingsmaader, som tidligere havde været anvendte der, og for selv at lægge Haand ved dem, der forestod i nu afvigte Foraar. Det var mig en Glæde, at baade Grenenes Bøining, Bessjæring og Sammenpodning tiltalte Gartneren, baade ved deres Simpelhed og sjenshyelig gode Virkning.*)

Fra Lillerup gik Rejsen til Fredericia, hvor Kammerherre de Thyggeson var saa venlig at lade mig hente til Damgaard.

Det Første, som møder ved Ankomsten dertil, er Indtrykket af Stedets ualmindelig yndige Beliggenhed ved Lillebelt, i en Dal mellem skovklædte Bakker, der navnlig besyttede baade Sted og Have mod Vesten- og Norden-Binden. Bejen slynger sig ned igjennem et Haveanlæg og begrænses paa højre Side af smukke Bøge, paa venstre af en Hvidtorns Hæk, som jeg troer udtrykkelig at burde nævne, fordi den, ligesom meget andet ved Damgaard, vidner om en Ordenssans, der har frembragt i Sandhed overraskende Resultater. Saalebeser for Exempel bemældte Hæk fuldkommen regelmæssig formet, høj, tynd og skarptklippet, idet to Grene udgaa fra hver Rod, og under en Vinkel af omtrent 45° ere flettede i hinanden; det er naturligt, at den derved bliver uigjennemtrængelig, selv for Hjertræ, og derhos optager den kun en ringe Plads i Bredde. — Jeg fik interessante Oplysninger om Hedeselskabets gavnlige Virksomhed ved Engvanding og Skovplantning, og jeg haaber at kunne drage Fordel af dem, da jeg selv ejer en lynchbevoret Heide, der hører til Hofmanskave og under Navnet Halsodde danner Indløbet til Odense Fjord. Jeg klagede min Rod, at ingen Løvtræer, hverken Hvid-El eller Poppel ville voxe paa denne Odde, hvor Binden ingen Hindringer møder, men kuer alt, fra hvilken Side den end kommer; jeg klagede endvidere over, at Rod-Granen gif ud, Hvid-Granen stod kummerlig, svenskt Fyr nogenledes, men Døsherreds Fyr var næsten det eneste Træ, som hidtil lovede et godt Resultat. Jeg havde da den Tilfredsstillelse at erfare, at noget Lignende var Tilfældet paa mange Steder i Jylland. Det er Døsherreds-

*) I Oktober, da disse Linier indsendes til Selskabet, have de smaa Snortræer to Aar efter deres Plantning givet store Frugter, af hvilke grand Alexander Øblet vejer indtil 27 Lød og Beurré Diel Pæren indtil 33 Lød.

Fyrren (*pinus montana*), som først skal bryde Vinden og give Læ, derefter Hvid=Gran, og under disses Beskyttelse Rød=Granen. Den egentlige østerrigiske Fyr (*pinus austriaca*) tilraadede Kammerherren at bruge paa dyb Sand, som i Klitterne. Det interesserede ham at høre, at aars-gamle Planter af dette Slags, som jeg flere Gange har forstrevet i 1000-vis fra det mellemste Frankrig (under Navn af *pinus austriaca nigra*) ere blevne plantede paa den førmentalte Halsodde og have taalt ikke alene Blæst og Tørke, men endog saa sidste Vinters strænge Kulde bedre end de fleste Rødgran. Kammerherren bemærkede, at hans tidligere Erfaringer fremdeles stadfæstede sig, at den svenske Fyr var over al Forventning upaalidelig paa saadan Jord, og om den ogsaa vogede i Begyndelsen, vilde dens Nytte ikke være af Varighed. Hvorledes *pinus austriaca* hos mig vil vise sig i Længden, derom turde han ikke have nogen begrundet Mening; men hvor Bærten er yppig, saa Grenene saa lange og tunge Naale, at de hugne under Bægten, og saadanne Exemplarer, som de udmærket store og smukke i Damgaard's Have, kunde nok lade befrygte, at Grenene let vilde knækkes under et stærkt Snefald.

I Haven ved Damgaard lærte jeg meget; en stor Mængde Frugttræer saavel af ældre som nyere Sorter vare plantede dels paa flad Jord dels paa Terrasser opad Bakernes Sider; der fandtes baade højstammede og Dverg-Træer, alle udmærket formede af en kyndig Haand. Blandt Dvergtræerne fandtes allerflest Pyramider og af denne Form de største, jeg har seet i Danmark. Man havde ikke sammenpodet Grenene og heller ikke højet dem undtagen paa Espalier-Træer, men derimod havde man havt god Virkning af den engelske Methode, ved hvilken man stævner 3: afhugger de største Rødder paa saadanne Træer, hvis yppige Stud vanskelig paa anden Maade kunne holdes i Tømme. Jeg skal angive et Exempel paa, hvorledes man kan sørge for Orden, uden derfor at taale de stive Former, som almindelig blive en Følge af Havesagens Anvendelse. Paa en Bøgehæk faldt Grenene under en saa smuk og naturlig Bøjning over hverandre, at jeg med Forundring maatte spørge om den Behandlingsmaade, der havde frembragt et saa smukt Resultat; og jeg hørte der, at den kyndige „Gartner“ havde anvendt en lignende Fremgangsmaade som Haarstjæreren, naar han skal klippe Haar tyndere, uden at studsede det over det Hele; saaledes vare enkelte af de udsaaende Grene blevne studsede saa meget, at de ovenfor liggende dækkede Saarene, og det Hele fik et langt naturligere Udseende, end om alle Spidserne vare blevne afklippede med Sax.

For at undgaa Vidtløftighed vil jeg her forlade Haven og følge Ejeren gennem hans smukke og vellykkede Plantninger af

saavel Naale- som Løv-Træer paa de Baffer, der danne Fortsættelse af Haven. Vi passerede det store Anlæg med flere Hundrede Frugttræer, kom forbi et højtliggende Skildevæld, hvis Vand opsamles i flere under hverandre liggende Damme, og hvorfra saavel Græsplænen som Kjøkkenhaven kunne vandes; vi saa gjennem Stativet ind i den rummelige Gaard eller Buff-Anlæg, der er beregnet paa stort Fjerkræhold, og gik op til den for Agerbrugets Lær byggede og indrettede Ladegaard, der ligger paa Sletten. Den er forpagtet bort, og Forpagteren betaler den ualmindelig høje Afgift af 25 Rd. af Td. Land; og at dette ikke bliver et tomt Løfte, men efter min Overbevisning virkelig kan svares af Damgaard, sjønt denne ikke har noget betydeligt Areal, skylles ikke alene Jordens gode Beskaffenhed, men ogsaa Bygningernes hensigtsmæssige Indretning, og den komplette Orden og Omhu, hvormed alt fra Fortiden har været ledet og vedvarende ledes. Jeg vil blandt andet nævne en Indretning, som vistnok kunde og burde indføres paa flere Steder. For at skaffe Vand tilveje baade til Vanding af alle Kreaturer og til Rensning af Gredningerne m. m. er der gravet en dyb Brønd, hvori der, fordi Sugeværk ikke kunde anbringes, er indrettet en Trykpumpe, som drives ved Hestekraft. Fra Brønden trykkes Vandet op i et Reservoir, der staaer paa Pæle, og er saa godt beskyttet imod Kulde, at det ikke kan fryse, og deraf ledes Vandet igjennem tætte Rør med tilsvarende Haner til alle Staldene og til Husboldningens Brug. Jeg havde troet, at et saadant Trykværk fordrede meget stor Kraft, men Forpagteren var særdeles tilfreds med det og forsikrede, at han med een Hest og Dreng besørgede ikke alene al Vandets Oppumpning, men ogsaa star al Hattelse baade til Hestene og Køerne.

Naar Gredningen efter Mugningen skylles med Vand og afgiver en Masse forthyndede Extremitter, samles disse med Urinen, der dels bliver anvendt til Kompost, dels til Vanding af en nebensfor Gaarden liggende Eng, som derigjennem er bragt op til en næsten utrolig Frugtbarhed. Min Frygt for, at flere af de hertil hørende Rørledninger let skulde kunne stoppes (en Omstændighed, der saa ofte tilintetgjør Kloatræsenets tilfattede Nytte), imødegik Kammerherren med den Oplysning, at Reservoiret var anbragt saa højt, at Vandet kunde udøve et betydeligt Tryk i Rørene, og for at der ikke skulde gaa mere Vand til end højt nødvendigt, var der ved Enden af de Rør, som ledede Urinen fra hver Stald, anbragt tætte Ventiler, som, naar en af dem blev trukket, aabnede Vej for et Vand-Tryk, der snart vilde overvinde den Modstand, som Extremitterne ellers vilde gjøre ved at samle sig i større Mængde paa et eller andet Sted. Jeg saa Restalben blive skyllet ren og var Vidne til,

hvorledes en Masse Urin fra Svinestien, ved Aabningen af en lavtliggende Ventil, blev skyllet saa rent ud, at der næppe kan blive Spørgsmaal om nogen Tilstopning.

For at tilvejebringe en saa høj Forpagtningsafgift er det nødvendigt, at Forpagteren tager sin Indtægt lige saa meget eller mere af Besætningen end af Jorden; og det er derfor overflødig at nævne, at Besætningen var i udmærket Stand. Jeg fandt store Køer, men af forskjellige Race. Besætningen rekrutteres mest ved Indtjøb i Omegnen af Haderslev. Der opdrættes ogsaa en Del Køer og Kvier paa Gaarden selv, og Stamholderen var for Djebliffet en meget smul Tyr, saa vidt jeg mindes af den forhornede Race. — Jeg tillod mig den Bemærkning, at ikke alene det vogne Kvæg, men ogsaa Tillæget ja selv Kalbene snarere frembød Syn af Fede- end af Malte-Kvæg, og jeg frygtede, at en saa rigelig Ernæring af Opdrættet, som der fandt Sted, snarere kunde formodes at ville lægge paa Hulb end paa de Organer, som affordre rigelig Mælk; men Forpagteren oplyste, at Forholdene gjorde denne Fremgangsmaade under dervedværende Omstændigheder ønskelig eller nødvendig; thi endssjønt Mejeriet i hans Haand gav en betydelig Indtægt, vare Prisene paa Fedetvæg derhos saa høje, og Indtægten af en Fedestald ved Siden af Mejeriet saa betydelig, at han uden Fortrydelse satte en Markto over i Fedestalden, naar den ikke mere viste sig lønnende for Mejeriet. — Sidste Vinter har gjort et stort Skaar i Indtægten af Køerne derved, at Mund- og Klovehygen ved Indtjøb af fremmede Kreaturer havde faaet Afgang til Stalden.

Ualmindelig stor Indtægt har den nuværende Forpagter af sit Svinehold, og jeg tilstaaer, at alt i denne Retning, baade Husets Indretning og Dyrenes Røgt, Pleje og Fodring, forekom mig normal. Svinene af engelsk Race forekom mig vistnok større, end Slagterne fra Fyen sønstede dem, men paa en Gaard, saa nær den slesvigiske Grænse, maa det, Landmanden producerer, naturligvis rette sig efter det vigtigste Afsætningssted, som der er Hamborg.

Svine-Røgteren er ved Damgaard en vigtig Mand i den til Hollænderiet hørende Bedrift. Den Maade, hvorpaa han gif fra den ene Sti til den anden og færdes i de forskjellige Afdelinger uden at vække saa meget som Uro hos et eneste af Dyrene, viste noksom, at han til daglig Brug maa vide at omgaaes dem paa den rette Maade. Endssjønt hans Løn er meget høj, 100 Rd. om Aaret, er jeg dog overbevist om, at den ikke er for høj, naar den skal afpasses efter en saa udmærket Røgt.